

11.6.2010

Tuomio joukkotuhontaa koskevassa rikosasiassa Syyttäjä > Francois BAZARAMBA (R 09/404)

1. OIKEUDENKÄYNNISTÄ JA TUOMION TILAAMISESTA

Porvoon käräjäoikeus vangitsi keskusrikospoliisin vaatimuksesta Francois Bazaramban 6.4.2007. Syyttäjä nosti syytteen joukkotuhonnasta 29.5.2009 ja pääkäsittely Porvoon käräjäoikeudessa alkoi 1.9.2009. Viimeinen oikeuden istunto pidettiin 26.4.2010.

Käräjäoikeus on kuullut oikeudenkäynnin aikana 68 todistajaa, joista ainoastaan yksi on asunut Suomessa. Yhdysvalloista on saapunut Porvooseen kuultavaksi kaksi todistajaa, Kanadasta yksi, Belgiasta kolme, Sveitsistä yksi, Keniasta yksi, Saksasta yksi, Hollannista yksi ja Sambiasta neljä todistajaa. Lisäksi käräjäoikeus on käynyt Ruandassa Kigalissa kuulemassa 38 todistajaa sekä Tansaniassa Dar Es Salaamissa kuulemassa 15 todistajaa. Ruandassa järjestettiin myös tapahtumapaikkoja koskeva katselmus.

Tuomion (115 sivua) voi kokonaisuudessaan tilata joko PDF-tiedostona (maksutta) tai paperiversiona (kopiomaksu) käräjäoikeudesta (sähköposti: petra.spring-reiman@oikeus.fi). Ranskan- ja englanninkieliset käännökset annetaan myöhemmin.

2. SYYTE JA VASTAUS

Syytteen taustalla on huhti- ja heinäkuun 1994 välisenä aikana Ruandassa tapahtunut joukkotuhonta, jossa osa etniseen hutu-ryhmään kuuluneista ruandalaisista surmasi 800.000 etniseen tutsi-ryhmään kuuluneita ruandalaisia sekä maltillisia hutuja.

Syyttäjä on ensisijaisesti vaatinut Bazaramballe rangaistusta Ruandassa Butaren prefektuurissa Nyakizun kunnassa 1.1.1993 - 31.5.1994 välisenä aikana tehdyistä joukkotuhontateoista. Syytteen mukaan Bazaramba on tarkoituksestaan kokonaan tai osittain ryhmänä hävittää Ruandan tutsit surmannut ja käsenyt surmata tutseja sekä huonontanut heidän elinehtojaan. Yksityiskohdiltaan syyte on koskenut tutsien elinehtojen huonontamista, surma- ja väkivallantekoihin valmentavan koulutuksen antamista sekä aseiden hankkimista, surmaamista ja käskyjen antamista tutsien surmaamisiin ja Cyahinda-kirkolle ja sen ympäristöön sekä Nyakizu-vuorelle suuntautuneiden hyökkäysten johtamista.

Bazaramba on kiistänyt osallisuutensa yhteenkään syytteessä esitettyyn tekkoon. Hänellä ei oman kertomansa mukaan ole edes ollut sellaista valta-asemaa tai auktoriteettia paikallisyhteisössä, että hän olisi voinut käskää tai kiihot-

taa ketään väkivallantekoihin. Koska Bazaramba oli adoptoitu tutsisukuun, hän oli itse joutunut piiloutumaan surmatekojen aikana ystäväperheensä luokse Kibanguun. Bazaramba oli myös joukkotuhonnan aikana auttanut monia tutseja muun muassa piilottamalla heitä kotiinsa.

Bazaramban mukaan syyttäjän nimeämiä todistajia on Ruandassa painostettu ja kidutettu antamaan vääriä lausuntoja hänen osallisuudestaan joukkotuhontaan. Taustalla on joukkotuhonnan jälkeen valtaan nousseen tutsihallinnon poliittisiin tarkoituksiin liittyvä pyrkimys saada niin kotimaassa kuin ulkomaillaakin olevat koulutetut ja varakkaat hutut tuomituiksi, jotta tutsivähemmistö voisi edelleen pysyä vallassa Ruandassa.

3. KÄRÄJÄOIKEUDEN TOIMIVALTA JA KANSAINVÄLISET RIKOSTUOMIOISTUIMET

Porvoon kärjäoikeus (nyk. Itä-Uudenmaan kärjäoikeus) on ollut velvollinen käsittelemään Bazarambaa vastaan nostetun syytteen, koska Suomi ei suostunut luovuttamaan Porvoossa asunutta Bazarambaa Ruandaan oikeudenkäyntiä varten. Syyte on nostettu ja asia tutkittu kärjäoikeudessa Suomen rikoslaissa säädetyn universaalien toimivallan nojalla. Joukkotuhontarikoksen kriminalisointi Suomessa perustuu YK:n vuonna 1948 hyväksymään joukkotuhontasopimukseen, johon Suomi on liittynyt vuonna 1959. Joukkotuhontarikos säädettiin Suomen rikoslakiin vuonna 1974 ja tämä on ensimmäinen kerta, kun mainittua säädöstä on sovellettu.

Bazarambaan kohdistuvia syytteitä ei olisi ollut mahdollista käsitellä kansainvälisissä rikostuomioistuimissa. YK:n turvallisuusneuvoston perustama Kansainvälinen Ruanda-rikostuomioistuin (ICTR) on yli kymmenen vuoden ajan käsitellyt Ruandan joukkotuhonnan vakavimpia rikoksia. ICTR ei kuitenkaan jutturuuhkansa vuoksi enää ole ottanut uusia asioita käsiteltäväkseen. Myöskään Haagiiin vuonna 2002 perustettu kansainvälinen rikostuomioistuin (ICC) ei ole voinut käsitellä Bazaramban tapausta, koska ICC ei perussääntönsä perusteella voi käsitellä tapahtumia, jotka ajoittuvat aikaan ennen perussäännön voimaan tulemistä 1.7.2002.

4. VÄITTEET TODISTAJIEN KIDUTUKSESTA SEKÄ MUUT NÄYTTÖHARKINNAN HAASTEET

Bazaramban puolustus on oikeudenkäynnin aikana vaatinut, että kärjäoikeus poistaa 19 syyttäjän nimeämän todistajan lausunnot todisteluaineistosta muilta osin kuin vankilaolosuhteita ja gacaca-oikeudenkäyntimenettelyä koskevien lausumien osalta. Vaatimuksen perusteena on väite siitä, että henkilöitä on kidutettu Ruandassa.

Kärjäoikeus katsoo, että kahden todistajan osalta esille on tullut sellaisia seikkoja, joiden perusteella todistajien kertomukset on todettava YK:n kidutuksen vastaisen yleissopimuksen 15 artiklan tarkoittamalla tavalla hankituksi kiduttamalla tai muulla siihen rinnastettavalla menettelyllä tietojen saamiseksi. Näiden todistajien kertomusten hyödyntäminen oikeudenkäynnissä rikkoisi oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytyksiä, minkä vuoksi ne jätetään huomioimatta. Sen sijaan muiden todistajien osalta ei ollut tullut esille sellaisia seikkoja, joiden johdosta kertomuksia ei voisi hyödyntää.

Tavanomaisessa suomalaisessa rikosoikeudenkäynnissä joudutaan aina harkitsemaan henkilötodistelun luotettavuutta, eikä joukkotuhontaa koskeva oikeu-

denkäynti tässä mielessä ole ollut poikkeus. Kielelliset ja kulttuuriset erot sekä tutkittavana olevien tapahtumien poliittinen luonne ovat kuitenkin tehneet harkinnasta poikkeuksellisen haastavan. Todistajien kertomusten luotettavuuden arvioinnissa huomioon on jouduttu ottamaan erityisesti kaksinkertaisen tulkauksen merkitys, afrikkalaisen kulttuurin erityispiirteet, vankilassa olleiden todistajien alisteinen asema sekä gacaca-oikeudenkäyntimenettelyssä syntyneiden käsitysten ja yleisten poliittisten tekijöiden vaikutus.

5. KÄRÄJÄOIKEUDEN RATKAISU

Bazaramban yhteiskunnallinen asema ja alibi

Asiassa on Bazaramban oman kertomuksen ja lukuisten todistajakertomusten nojalla katsottu selvitettyksi, että Bazaramballa on varakkuutensa ja korkean koulutuksensa johdosta ollut suhteellisen korkea sosiaalinen asema paikallisyhteisössä. Vaikka tällainen asema ei käräjäoikeuden saaman käsityksen mukaan ole luonut hänelle asemaa, jossa hänen käskyjään olisi varauksetta toteltu, on hänen kuitenkin ollut huomattavasti helpompaa kuin muiden saada ajatuksensa esille ja muut toimimaan niiden mukaisesti.

Bazaramban asema tutsisukuun adoptoituna hutuna on ollut ristiriitainen ja potentiaalisesti hyvin vaarallinen. Sinänsä uskottavana voidaan pitää sitä, että väkivaltaisuuksien alettua Bazaramban oli täytynyt itsekkin piiloutua mutta toisaalta myös sitä, että Bazaramballa on taustansa vuoksi ollut tarve tehdä selvä ero tutsi-ryhmään osallistumalla itsekkin vainoihin. Sekä syyttäjän että puolustuksen todistajien kertomukset Bazaramban olinpaikasta ja liikkeistä suurimpien väkivaltaisuuksien aikana 15. - 21.4.1994 ovat puhuneet Bazaramban esittämää alibia vastaan. Kertomusten perustella käräjäoikeus on tullut siihen johtopäätökseen, että pelkästään Bazaramban esittämän alibin nojalla ei ole ollut mahdollista poissulkea sitä mahdollisuutta, että hän on ollut osallisena syytteen mukaisiin tekoihin.

Syytteiden syyksilukeminen ja hylkääminen

Maraba-sektorissa ja sen ympäristössä eläneiden tutsien elinehtojen huonontaminen

Käräjäoikeus katsoo, että Bazaramba on tarkoittaen kokonaan tai osittain ryhmänä hävittää Ruandan tutsit huonontanut Maraba-sektorissa ja sen ympäristössä eläneiden tutsien elinehtoja seuraavilla teoilla:

- Bazaramba on perjantaina 15.4.1994 pitämällä Birambon torilla kiihotuspuheen tutseja vastaan levittänyt tutsivastaista propagandaa ja kiihottanut hutuja surmatekoihin lietsomalla heidän keskuudessaan vihaa ja halveksuntaa tutseja kohtaan. (Syyte on tässä kohdassa osin hylätty.);
- Bazaramba on organisoinut tutsien valvontaa varten perustettuja tiesulkuja ja yöpartioita sekä johtanut tätä toimintaa;
- Bazaramba on pakottanut tutsit pois heidän kodeistaan;
- Bazaramba on huolehtinut tutsien omistamien asuin- ja muiden rakennusten polttamisessa käytettyjen tarvikkeiden kuten tulitikkujen hankkimisesta ja jakamisesta sekä yllyttänyt ja käskennyt hutuja polttamaan näitä rakennuksia;
- Bazaramba on jakanut tutseilta jäänyttä ja heiltä väkivalloin otettua irtainta ja kiinteää omaisuutta.

Surma- ja väkivallantekoihin valmentavan koulutuksen antaminen ja aseiden hankkiminen

Syyte hylätään.

Surmateot Maraba-sektorissa ja sen ympäristössä:

Viisi tuntemattomaksi jäänyttä tutsimiestä

Syyte hylätään.

Emmanuel Habonimana, Dina, Agnes Mukamutesi sekä tuntemattomaksi jäänyt tutsinainen

Bazaramba on käskenyt ja yllyttänyt huhtikuun puolivälissä 1994 surmata Emmanuel Habonimanan, tämän tutsivaimon Dinan ja Agnes Mukamutesi -nimisen tutsinaisen sekä heidän seurassaan olleen tuntemattomaksi jääneen tutsinaisen. Käskyn ja yllyttämisen seurauksena uhrin on surmattu erilaisilla aseilla kuten nuijilla ja miekoilla. Käskyt on annettu tilanteessa, jossa tarkoitus on ollut kokonaan tai osittain ryhmänä hävittää Ruandan tutsit.

Bellansilla Mugagashugi

Syyte hylätään.

Mujemana-niminen noin 12-vuotias tutsipoika

Syyte hylätään.

Agnes-niminen tutsinainen ja tämän vauvaikäinen lapsi

Syyte hylätään.

Anderea-niminen tutsimies

Syyte hylätään.

Beatrice-niminen tutsinainen

Bazaramba on huhtikuun puolenvälin 1994 jälkeen tarkoittaen kokonaan tai osittain hävittää ryhmänä Ruandan tutsit käskenyt hutuja etsiä piileskeleviä tutsseja ja surmata heidät. Bazaramban antaman käskyn seurauksena Beatrice-niminen tutsinainen, joka oli Gedeon-nimisen miehen vaimo, surmattiin nuijanis-kuilla.

Cyahinda-kirkko ja sen ympäristö

Bazaramba on tarkoittaen kokonaan tai osittain ryhmänä hävittää Ruandan tutsit osallistunut 15.4. - 18.4.1994 välisenä aikana osaan Cyahinda-sektorissa sijaitsevan kirkon rakennuksiin ja ympäristöön tehdyistä hyökkäyksistä. (Syyte on osin hylätty.)

Nyakizu-vuori ja sen ympäristö

Bazaramba on tarkoittaen kokonaan tai osittain hävittää ryhmänä Ruandan tutsit johtanut osaa 15.4. - 18.4.1994 välisenä aikana Nyakizu-vuorelle ja sen ympäristöön tehdyistä hyökkäyksistä antaen tutsien surmiin johtaneita käskyjä ja ohjeita. (Syyte on osin hylätty.)

- - -

Bazaramba on menettelemällä edellä kerrotulla tavalla syyllistynyt joukkotuhontaan.

(Rikoslaki 13 luku 4 §:n 1 momentti, Laki 987/1974)

6. BAZARAMBALLE TUOMITTAVA RANGAISTUS

Joukkotuhonnasta on tuomittava rangaistukseen vähintään neljäksi vuodeksi tai elinkaudeksi. Rangaistusasteikon suuri vaihteluväli selittyy sillä, että joukkotuhontaan voi syyllistyä paitsi ääritapauksessa surmaamalla ryhmän jäseniä, myös lievemmillä tekemuodoilla esimerkiksi huonontamalla ryhmän elinehtoja tuhoamalla asuntoja tai vaikeuttamalla ravinnonsaantia.

Tässä tapauksessa Bazaramban syyksi luettuun menettelyyn sisältyy tekoja, jotka ilman joukkotuhontatarkoitusta luettaisiin syyksi murhana tai yllytyksenä murhaan, joista ainoa mahdollinen rangaistusseuraamus on elinkautinen vankeusrangaistus. Tämän vuoksi kärjäoikeus katsoo, että elinkautinen vankeusrangaistus on oikeudenmukaisessa suhteessa nyt syyksi luetun rikoksen vaarallisuuteen ja vahingollisuuteen nähden.

Bazaramba tuomitaan elinkautiseen vankeusrangaistukseen.

7. PUOLUSTAJIEN PALKKIOITA JA KULUKORVAUKSIA KOSKEVA PÄÄTÖS

Kärjäoikeus on ratkaissut puolustajien palkkioita ja kulukorvauksia koskevat vaatimukset erillisellä päätöksellä, joka on annettu samana päivänä tuomion kanssa.

8. TIEDOTTEEN LUONNE

Tässä epävirallisessa tiedotteessa on selostettu vain tuomion pääkohdat. Yksityiskohtaiset perustelut syyksilukemiselle ja syytteiden hylkäämiselle ovat virallisessa tuomiossa.